

Manolo Pagola

Garaudy Kristau?

Aldean berriak, aldea berriak, aldea berriak...
 Aldean berriak, aldea berriak, aldea berriak...
 Aldean berriak, aldea berriak, aldea berriak...

Marxismoa dogmakerlaren saretatik libratu eta Marxen dotrina berriztatu nahi duten pentalarien artean, Roger Garaudy ondo ezaguna da. Berdin, kristau eta marxisten arteko elkarriketa eta elkarlangintza jator bat bilatzen saiatu direnen giroan.

Marxismoaren puntu nagusienei buruz Garaudy-k moldaturiko reinterpretazioa arras interesgarria bada ere, hemen, erlijioaren —eta bereziki kristautasunaren— inguruan eginiko bilaketaren mamjari lotuko gatazkaiklo sollik.

1. Nor da Garaudy?

Lan honen gaiari dagozkion Garaudy-ren biografiaren berri batzuk ematea ere jakingarri da, noski.

1913 urtean Marseille-ko langile hauzo batetan jaio zen. Gurasoak sinesgabeak izanik, hamalau urterekin, bere gogoz, bataiatu zen. Protestante.

Bere kristau-esperientziak langile artean oihartzunik ez zuela somatu zuenean, Alderdi Komunistan sartu zen. Kristau jarraitzeko asmotan eman zuen izena; nahiz eta bere adiskide protestanteek hautaketa bat egitera behartu: kristau ala komunista. Alderdian segitu zuen; fededun gainera, urte batzuk geroxeago sinesmena galdu arte.

Sarri, berak aitortu digunez, kristau sujetibidadearen balioak eta marxismoaren eraginkortasuna batzea, «katearen bi muturrei eutsi» nahi hori da Garaudy-ren pentsamendu osoa zirikatzen duen buruhauste bat.

Komunista egin berria zelarik, Maurice Thorez (kristauenganako *esku luzatua*-ren politika sortu zuena) ezagutzeko zoria ukan zuen. Bion adiskidetasuna zindoa izan da. Eta Garaudy-rentzat babes eta gerizpe izan dela ere aitortu behar; M. Thorez, Frantziako Alderdi Komunistaren idazkari izan baita da urte luzetan.

Alderdi barruan, eragin eta itzal handiko gizona izan da Garaudy. Adibide batzuk: Komite zentralekoa izan da 24 urtez, eta 14 urtez *Bureau Politique* barrukoa. C.E.R.M. (*Centre d'Etudes et de Recherches marxistes*) sortu eta zuzendu du, Alderdi barruan iraun duen bitartean. Batzoki honen berezitasuna, marxista ez direnek bertan parte hartzea da.

Praga eta Parisko 1968ko udaberriaren inguruan Alderdi barruan eta kanpoan zabaldutako istiluegatik, 1970eko maiatzean errebisionista bezala Alderdi komunistatik bota zuten.

Deputatu eta senadore ere urte askotan izan da; Estetika profesore izateko, 1961. urtean, bere aulkia utzi zuen arte.

1959az geroztik, kristau eta marxisten artean izan diren eztabaldak eta elkarrizketetan sarri parte hartu du: idatzietan, bileretan eta telebistan ere bai (Salzburg, Marienbad, Genève, Asis, etab.).

2. Garaudy stalinista

Garaudy-ren azken liburuak bakarrik irakurri dituenak, Garaudy erdia besterik ez du ezagutzen; zatirik bikainena, hori bai. Baina bada beste Garaudy bat. Stalinek berak eta stalinismo-garaian Sobiet Batasuneko filosofia «ofiziala» egin zuten pentsalariek (izen hori merezi badute.) osaturiko sistema aho batean edan eta onartu zuen Garaudyk. Sorbona-n (*Théorie matérialiste de la connaissance*) eta Mosku-n (*La Liberté*) defendatu zituen bi tesi lodiak, lekuko. Garaudy honentzat, Stalin da Marxismo-leninismoaren sintesi bikainena eta egokiena eman duena. Marxismoaren kredoa-edo egin bait zuen...!

Ez du berehalakoan garai hau ahaztu. Izugarria izan zen 1956ko Sobiet Batasuneko A.K.ren XX. Batzarrean hartu zuen astinaldia. Bere zihurtasun guztiak bir-pentsatu beharrean aurkitu zen. 1959az geroztikoak dira libururik onenak.

Ez goaz hemen eboluzio honen pausoak zehatz azaltzera. Baina Garaudy-ren azken liburuetakoa erlijioari buruzko pentsakera azaldu aurretik, Garaudy stalinistak onartu zituen tesi marxistak bildu nahi genituzke labur bederen.

Izadi-ahalmen itsuen menpe azpiraturik dagoen gizonak sortu ditu Trazendentzia eta ahalmen ilun horiekiko harremanak (erlijioa). Izadi etsai hori menperatu duen arabera, beste gizarte-indar menperaezinak topatu ditu; eta lehengo jainko zaharrak gizarte-tasunez jantzi. Gizatasunik gabeko gizarteak eta gizonak egin ditu zero eta Jainkoak. Gizon hutsak Jainkoa bete du (Feuerbach).

Ez dago ba, Jainkorik. Gizona bera da aski, Jainkoagandik itxaron dezakeena bere buruari emateko. Gizona gizon da, edo izango da behintzat, eta ez besterik.

Birrindurik zegoeneko egoera hortan asmatutako zero eta Jainko horien-gandik, ezin zitekeen gauza onik espero. Eta hala ikusten da, erlijio denek —kristautasunak ere bai— gizonen mundua zauritzen duten injustizia, erdibiketa eta esplotazio guztiak onartu eta bedeinkatu dituztela. Aldian aldiko gizarte egiturak (esklabutasuna, feudalismoa ta kapitalismoa) Jainkoaren nahi sakratuak, gizonentzat betikotasun guztitik izendaturikoak dira. Gizonaren izateak berak dakartzi, bada, gizarte-mailak eta hauen ondorio zitalak.

Beraz, egoera honi uko egitea, gizonaren berezko izatearen eta haren Krea-
tailearen aurka burua jasotzea litzateke.

Horregatik, goiko geroko zero hori kontsolamen baldin bazaio, bestalde,
injustiziaren menpean katigatzen du gizona. Gizonak apur bitza, ba, burua
makur-arazten dioten uztarri denak, eta bedi libre.

Askatasun osoa, proletalگو kontzientziatuak egingo duen iraultzak eka-
rriko du. Eta sozialismoa dela bide, gerora sortuko den komunismoaren
gizon berriak ez du Jainkorik izanen, ez eta honen beharrik nabariko ere.

Kristautasuna eta Elizaren dotrina grezitar humanismoarekin alderatuz
gero, atzerapen bat izan da. Elizaren lehenengo Gurasoetatik hasi eta, es-
kolastika barna, Mounier-en pertsonalismo filosofiaraino, dotrina denek —gi-
zonaren berezko berdintasuna, askatasuna eta dintasuna irakatsi ondoren—
gizartearen bereizketa konkretu guztiak erabat onartu dituzte.

Marxismoa da bakarrik gizonari zer den esan, eta izaten konkretuki la-
guntzen dion filosofia bakarra.

Beraz, garai hartako Garaudy-k proposatzen zuen dotrina hauxe zen: ma-
terialismo imanentista (dialektikazkoa noski, ez mekanikazkoa); eta, hone-
kin loturik, ateismoa. Erlijioa alienazio da; gizona bere gizartezko dimen-
tsioan zanpatzen duen alienaziotik dator. Zero hori kontsolamen du; baina,
horregatixe, lotzen duten kateak ere gogorrangoak eta iraunkorrangoak bihur-
tzen dizkio gizonari. Erljioen kondaira lekuko. Erljioa alienazio eratorria
izanik, basiak egun dituen kontraizateak gaudituko dituenen, hau da, gi-
zona osatuko denean, Jainkoa ere desegingo da.

Erljioak gizonari askatasuna kentzen diolarik, Alderdiak zorrotz eraso
behar dio. Materialismo dialektikazkoa baldintza beharrezkoa bait da gizona
bere buruaren jabe egin dadin, eta proletalگوak bere misioa bete dezan.
Kristaua ere sar daiteke Alderdian; baina bere jokabidea Alderdiaren ideo-
logiara makurtzen duen neurrian.

Hau da, oker handirik gabe, Garaudy-k, bere lehenengo Ilburuetan, er-
ljiioari buruz dioena. Funtsean, marxismo klasikoak esan duen gauza bera.

3. Garaudy kristautasunaren ausnarrean

Garaudy beti arduratu izan da kristautasunaren balioak bereganatzen.

Paulo saildua, Gurutzeko Joan, Avila-ko Teresa, Pascal eta Claudel, kristau trazendentzia eta maitasuna arrotz balitzaizkio marxismoari, pobretu egingo litzateke (1).

Kristautasunak begiko dituen balio eta egiak, marxismoak bere baitan zeramázkiela uste zuen Garaudy gazteak. Orain berriz, kristautasunak marxismoak gehiegi ahaztu dituen balioak badituela ezaguturik, metodologia marxista egoki batek ongi beregana ditzakeela deritzaio. Bere eginkizuna horixe izango du: kristau erlijioaren guna aztertu eta birinterpretatu, marxismoa aberasteko.

Lau-bost gairen inguruan bilduko dugu gure pentsalariak kristautasunari buruz idatzi duena.

a) Trazendentzia

Lehenengo, trazendentziaren arazoari adarretatik heldu behar.

Teologia katolikoak beti izan du gizonaren kondairan eta izatean trazendentziaren aztarnak bilatzeko ardura. Eta bidezko da. Bestela, erlijio-dimentsio hori gainegituraren tontorreko txapela bilakatuko bait litzateke. Eta txapelak erraz erazten dira. Ekungo teologoen artean ere somatzen da Jainko-egarria non azaltzen den ikusi nahi hori.

Bide hortatik doa Esperantzaren Teologia.

Hauek honelatsu mintzo dira: Gizonaren jokabidea bere sakonean ikusiz gero, inola ere arrazoi hutsez esplika ezina den zerbait agertzen da: gizona, aurrez pentsatu eta hautaturiko xedeak egiztatu ondoren, ez da kontent, ez da ase. Lortu du; baina ez da aski. Zerbait hobeagoren gose da. Inola ere ase ezina zaion gosea. Zerbait gehiago espero du.

(1) *De l'anathème au dialogue*, 82.

Bestalde, ahal den zehazkien asmatu eta planifikatutako egitamuak ere gainean du Damokles-en ezpata: egitamuari mementoan behintzat ezjakintasunak eta ezinak ezartzen dizkioten akats eta mugetatik at ere, harek porrot egin dezake, gizonaren askatasunagatik hain zuzen. Askatasun fits bat aski da arriskua sortzeko. (Sarri askatasunik hestuen ametitzen dutenak ez ahal dira boluntarismorik handiengan erortzen?). Halere ez da besoak zintzilik gelditzen. Ekin egiten du.

Baina zer da, ekintzaren saihestu ezineko arrisku horien gainetik, gizonari ekitera bultzatzen diona, sinesmena eta esperantza baizik? Eta non, edo zerk eta nork oinarritzen du gizonaren jokabidearen barnean kokatzen den esperantza hori, alienaziozko egoera baten fruitu ez den, eta giza-izatearen ekintza orenen barne eta muin den esperantza hori?

Esperientzia hau erlijio-ikuspegitik interpretatuz, gizona Absolutu baten ametsetan bizi dela esango du teologiak. Gizadi-historiaren une batekin gelditzea edo konformatzea eragozten digun Absolutua. Giza-jokabidea oinarritu eta posible egiten duen Absolutua. Mugagabea. Zehatz, kategorialki ulerzetina zaiguna. Jainko izenez adierazi nahi duguna.

Horrela, mugarik ez duen etorkizunaren bila bizi da gizona. Etorkizun absolutua. Jainkoa da gizonaren etorkizun absolutua. Eta kristautasuna, *etorkizun absolutuaren erlijioa* da, K: Rahner-ek esan duenez (2).

Garaudy ados dago arrazoiketa honen puska handi batekin; hau da, itxaropenak gizonagan duen eraginarekin, eta gizonak amestu duen absolutu horrekin. Gizona, marxistarentzat (Garaudy-rentzat behintzat), ez da oraindano, edo kondairaren une jakin batean, izatera iritsi denarekin agortzen. *Gizona da oraindik ez dena*. Hots: egungo gizona den bezalakoarekin, ezin daiteke muga gizona zer den, bere baitan —azitan bezala— daramatzien ahalmen eta indarrak egiztatu eta mamitu arte. Eta hori ez da sekula osotasunean gertatuko; etenik gabekoak bait dira ahalmen horiek.

Gizonak badu, bai, trazendentzia. Eta Absolutuaren bila doa, absolutuaren erakarmenak eraginda. Baina horrek, Absolutuaren esijentziak eta eskabideak alegia, ez du esan nahi erantzunik badagoenik. Egarririk ez du iturria frogatzen. Beraz, Absolutu honi buruz, *badela* ez beste gutzia esan dezakegu (3).

(2) Ideia hauen sintesi bikain bat Rahner-ek Salzburgoako marxista eta kristauen arteko bilera (1965) emanikoa da: *Le christianisme comme religion de l'avenir absolu*. Ikus *Marxistes et chrétiens. Entretiens de Salzbourg*, Mamie, Paris 1968, 219-235.

(3) Ik. *De l'anathème au dialogue*, 89-90.

Kondairan zehar, arian-arian, gizonak zertzen duen bere gizatasuna da *etorkizun absolutu* horren errealidade guztia. Kristauen Jainkoaren haragla horixe besterik ez da.

Alienaziorik ez dago, ba, Absolutuaren egarri izatean, *etorkizun absolutu*-aren eskarian eta esijentzian; kristautasunak sinesten duen agintzarlan eta baiezko erantzunean baino.

Etorkizun bete eta mugagabe hori, bere indar soilez eraiki dezakeela irakasten dio marxismoak gizonari. Horregatik, guk egingo dugun «absolutu» hori badela «sinestea», edo itxarotea, egungo gizartearen aldakuntzari konkretuki ekitea da; ez goitik etorriko omen den mundu berriaren zain egotea.

Beraz, trazendentzia bai; baina gizonarena; ez gizonen mundutik at esistituko litzatekeen izaki batena. Memento-z-memento, bere egoera gainditzera daraman gizonaren dimentsioa. *Dépassement dialectique*, gainditze dialektikazkoa, dio Garaudy-k.

L'Alternative idaztearekin, Garaudy-k biragune bat eman duela gauza jakina da. Baina han ematen dituen azalpenak ez dira aski —niretzat behintzat— trazendentzi horren esistentzia *in se* ametitzen duela esateko. Gizona ez den, baina gizonaren izate eta jokabidearen bihotz eta sostengu den Absolutu hori onartuko ahal luke Garaudy-k? Ez dakit. Ezetz edo dirudi (4).

b) Kristautasuna eta sujetibidatea

Azken liburuetan gero eta nabarmenago adierazten du Garaudy-k, marxismo eskolastikoaren kamuskeriak sujetibidatearen balioa eta garrantzia ahaztu egin dituela. Kristautasunak askoz ere sakonago barrendu du, eta marxismoak bereganatu behar duen balioa da hau, baldin gizonen ekintza kreatorien gidari izan nahi badu.

Pundu hontan, Garaudy stalinistaren eta oraingoaren arteko aldea, beltzetik zurira ainakoa da. Orduan (ikus Mosku-n defendatutako *La Liberté* tesia) kristautasunari greziar filosofiaren ondoan okerragoa eta atzerakola-goa zeritzaion.

(4) Ik. *L'Alternative*, 117-118.

K. Rahner-i zor diola pundu honi buruz izan duen aldaketa, esaten du Garaudyk. Harek erakutsi zion, Salzburgo-ko bilera hartan (1965), kristautasunak nola libratu duen gizona greziar humanismoaren loturetatik. Greziar filosofoentzat eta erlijioentzat, gizona patuaren menpeko da. Gizonak, patuak ipinitako halabeharraren morroi dira. Halabehar hori zer-nolakoa den ezagutu, eta muga eta kate horietan jarraitzea da askatasuna: Askatasuna, *halabeharraren kontzientzia* litzateke.

Kristautasunaren mezua besterik da. Kristoren biztuera gizona eta honen mundua bestefakotu, antzaldatu daitezkeen zihurtasunaren esperientzia da. Jesus berbiztua sinestea, kateak hautsi eta gizon berri bat jaio daitezkeela sinestea eta itxarotea da. Kondaira ez da kristauarentzat patuak aurrez irekitako hildotik ibiltzea, gizonaren adimenak hautaturiko bidea zabaltzea baino. Askatasuna ez da halabeharrari obeditzea. Askatasuna, kreaitea da. Une historiko batek dituen posibilitadeak mamitu eta errealidadean egiztatea. Gizarteak eta gizabanakoak —dialektika hestu batek loturik— jartzen ditu kondairaren xedeak. Gizona kreaitea den neurrian da gizon. Kondairaren jabe, ez morroi.

Hau da kristautasunaren berezitasunik Jatorrizkoena.

Baina, Marxismoak —dio Garaudy-k— horixe besterik ez du nahi: gizon guztiak eta bakoitza kreaitea bihurtu. Antropologia marxistarentzat, gizona lanak egin du. Eta, hain zuzen, lana ekintzaren helburuen jabe izenez, helptide proposak erabiltzea da. Hementxe datza gizon kaikuenaren eta tximino azkarrenaren arteko bereizketa. (Ikuskera antropologiko honen ahuleriak azaltzea ez da gure eta hemengo lana. Goazen aurrera).

Marxismoa, gizon orori kreaitea, libre izaten eragozten dioten ozto-poak kentzeko metodologia zientziazkoa da. Mundua, gizona, pentsatu bakarrik ez, aldatu egiten ditu. Aurrena mundua, gero gizona; edo munduarekin batera gizona.

Beraz, zer egokiagorik kristautasunak gizonari sujetu bezala ematen dizkion ahalmen kreaitea, eta askatasuna, eta pertsonaren dintasuna, bereganatu eta oinarritzeko, marxismoa baino?

Gainera —eta hau kristau ikuskeraren hutsune bat da— kristautasunak ez ditu giza-askatasunaren baldintzak aztertu. Eta horrela, mundua, materia, ukitzen ez duen izpirituzko libertade abstraktu baten teoria osatu du. Lehendabizi gizonaren barnea aldatu behar litzatekeela, eta gero honek gizar-

tea eta egiturak aldatuko lituzkeela predikatzen du. Ez da konturatzen gerora aldatu nahi dituen egiturak baldintzatua dagoela sujetuaren aukerarena.

Beraz sujetibidatea, marxismo-sistiman askoz ere errealistagoa eta ego-kiagoa da, kristatu ikuskeran baino. Lehenik askatasuna posible egingo duten egiturak aldatu behar dira, eta gero sortuko da gizon berria, sujetu kreatzailea. Ez automatikoki, gainegiturak ere bere eragimena du eta.

Sujetu-egituraren arteko hauzi hau marxismoak teorian dadukan pundurik eztabaidatuena da. Marxista guztiek diote gainegitura-basiaren lotura dialektikazkoa dela, eta ez mekanikazkoa. Baina dialektika hori nola ulertu, da kontua. Eta nik uste, ez dago hauzi honen askabiderik, eskema marxista bera puskatu artean.

Garaudy-ren pentsakeraren eboluzioa ikustarazteko, oso interesgarria da hauzi hontan ere izan duen mudantza.

Lehenengo idazkietan dioenez gizarte-ekonomiazko egituren aldaketak gizon berria ekarriko du. Ez bat-batean. Baina goizago, beranduago azalduko du. Halabehar hori zientziak frogatua da eta (5).

Hurrena, basiaren iraultza hori —funtsean produzio-helpedeen jabegoaren aldaketa— baldintza *beharrezkoa* dela, baina ez *nahikoa*, esaten du, gizon osoa eta libre sortzeko (6).

Eta oraintsu berriz, gizona ala egiturak lehenengo aldatu behar diren hauzia, hautamen gezurrezkoa bezala arbuizatzen du: Hogei gizalditako elizaren predikuen eta Sobiet Batasuneko sozialismoaren porrotak dira lekuko. Batak ez du mundurik aldatu, besteak ez du gizon berririk, kultura berririk sortu. Ez da ahaztu behar baldintza objetibuak ere gizonaren egintza direla; eta bion harreman hori dialektikazkoa dela. Marxek berak ere ez ahal zuen aspalditxo esan harako Feuerbach-en tesietan, inguruak gizona egiten badu ere, gizonak ingurua moldatzen duela? (7).

Horrenbestez, zati hontan esana bil dezagun: 1) Kristautasuna oso positibua da, greziar humanismoa apurturik, gizonaren kreatibidatea azpimar-

(5) Ik. *La Liberté*, 248.

(6) Ik. *Reconquête de l'espoir*, 63.

(7) Ik. *L'Alternative*, 92-93.

katzen duen neurrian; 2) oso negatibua, askatasunaren eta sujetuaren baldintza objektiboak ahazten dituen une beretik.

d) Nazareteko Jesus

Kristautasunari buruz hainbeste idatzi duena, ezin zitekeen Kristoren adierazpen bat eman gabe geldi. Beti errespetoz eta begirunez ukitzen duen gaia da hau.

Nor da Jesus?

Gizartearen kondairan sekulako kraskadura sortu duen gizona da. Eten-duraren gizona dei diezaiokegu.

Bizitza aldatu, gizona berritu, gizartearen egoera iraul daltekeela, irakatsi du Jesusek. Gizona ezin da konformatu historiaren une bateko aurre-rapen eta zibilizazioarekin. Jesusek gizona etorkizunari begira jartzen du. Ez etorkizunaren jasaile, eragile baizik.

Fedea ez da, ba, gizartearen une bateko egoeraren justifikatzaile. Fedeak historiaren bidea urratzen du. Jesusek hotsegiten duen fedea da hau.

Zergatik Jesus *hautsidura* bezala ulertu? Ordurarteko erlijioek bere egoerarekin konformatzeko eskatzen zioten gizonari. Gizarte esplotatzailea aldaezina zen. Gizonaren alienazioak betikoak eta kendu ezinak dira.

Jesus, bere bizitzan eta hitzetan, pentsakera horri uko egin dion gizona izango zen. Hortan da Jesus iraultzailerik radikalena. Ez gizartearen arazo konkretu baten askabideak eman dituelako; ez eta egitura osoa irauli nahi izan zuelako. Jesus ez da zelote bat. Alderantziz, bere garaiko problematika konkretuaren soluzioen gainerik jarritz, gizonari bere bizitzaren azken helburu eta xedeen kontzientzia emanez, iraultzarik handiena egin du. Kondairak badu helburu bat, gizonak emango diona; ez da halabeharrezko, gizona esplotatua eta alienatua egotea.

Gizonari bere aldaketaren esperantza, zanpatzaile ez den gizartearen posibilidatea bihotzean sartu diolako, herriaren nahastalle eta asaldatzaile be-

zala heriotzara galduko dute Israelgo handizki eta nagusiek. Eta ez zebiltzen oker, ez.

[Jesus] gizon bete eta osoa den gizona da; ekintza bakoltzean urrutiko helburuetara begiratzen irakasten diguna (8).

Jesusek bizi eta irakatsi duen etadura honen esperientziaren lekuko, haren lehenengo jarraitzaileak dira. Eta ebanjelioetan bildurik dauden «ger-taera» eta hitzetan nolabait esperientzi hori adierazi nahi izan dute.

Mirakuiluek ere, gizon fedegabeari —etorkizun hobe baten esperantzarik ez duenari, alegia— ezinezkoa deritzaiona, posible dela agertzen dute. Ikusten duten itsuek, eremuan beren gosea asetzen dutenek, Jesusen amodioari esker maitatzen hasten den emagalduek, berbitzen diren hilek, hori esan nahi digute: gizonarentzat ez dago ezinik. Heriotza bera ere menperatua da.

Jesusek bizituera ez da biologiazko bizitzaren bir-hasiera bat. Ez da zientzia positibuen bidez frogatu daitekeen gertakizun historiko bat. Bizituera, ezina sinestea da; historia amets diruditen mila posibilidadetan lora daitekeela, alegia.

Kristau izatea ez da bizituera «erreal» (historia eta zientzia positibisten zentzuan) dela sinestea; hura posible dela sinestea da (9).

Jesusek bizitako «gertakizun» eta mirakuiluen interpretazio hau ere ez du *L'Alternative* liburuan agertzen digun bezain argi eman beti. Adibidez, Salzburgoko bileran ez du ebanjelioetako mirakuiluen «mezu» hori aipatzen. Ebanjelioek kontatzen dituzten «gertakizun» harrigarriek (Ama Birjngandiko jaiotzak, mirakuiluek, biztuerak etab) Jesus gizadiagandik aldendu egiten dutela pentsatzen du. Haragi gabeko Jesus harrigarriak bere erakarmena galdu egiten du (10).

Geroztik bere interpretazioa aldatu badu, mitoaren esanahia sakondu duelako izan da. Salzburgoko bileraren ondoren mitoari buruz artikulua labur bat egin du.

(8) *Ibid.*, 124.

(9) *Ibid.*, 125.

(10) *Ik. Marxistes et chrétiens. Entretiens de Salzburg*, 91.

e) Kristautasuna, «opio»?

Erljioa proletalgoaren loarazle izanik, Alderdia ezin daitekeela inola ere neutrala izan, uste zuen Garaudy gazteak.

Gerora, ateismoa eta materialismoa ekintza iraultzagile zientziazkoaren zimentarri direla iritzi arren, erlijiodunen artean sozialista benetakoak izan daitezkeela pentsatuko du. Baina hori bai, fedea militantearen aurka dago.

Hurrena, 1968 urtea zen, bere zalantza agertzen du. Honela dio:

Produzio sozialistari dagozkion harremanen eraikuntzaren —komunisten helburu nagusia berau— eta ateismoaren artean, bai ahal dago lotura organiko eta beharrezkorik? Oraindik galdera hauentzat erantzun biribilik ez dudala aitortzen dut (11).

1969 urtean bere burutapenak aurrerago eramaten ditu: Alderdiak *filosofia ofizialik gabekoa behar du izan. Ez idealista, ez materialista, ez ateo, eta ez erlijioso, ez du izan behar*. Ateismoak bakarrik eman ote lezaiokeen ala ez iraultzari oinarri zindoa, eta bere historiaren erantzunkizun osoa gizonari, praxian frogatu behar da. Ez Alderdiaren dogma politiko baten bidez. Sinesdunekiko irekitasun honen arrazoia pluralismoa da, ez azpian dauden printzipioen aldaketa (12).

Reconquête de l'espoir liburuan (1971) zehaztasun hauek dakarzki oraindik: Gezurra da, hauzia kondairazki erabaki nahi bada, materialismoa eta ateismoa iraultzarekin barrutik elkar-loturik daudela, eta erreboluzioak beharrezko oinarri dituela (XVII., XVIII. eta XIX. mendeetako adibide batzuk ematen ditu). Alderantziz, Thomas Münzer-engandik hasi eta Camilo Torres-enganaino, fedeari esker benetako iraultzagile direnak, erruz konta daitezke.

Iraultza materialismoarekin derrigorrez uztartzea, metafisika litzateke, metafisika materialista bada ere; eta, beraz, Marxen pentsakeraren aurkako klerikalismoa.

Urrats izugarria da benetan Garaudy-k honekin ematen duena. Hortarako Marxen babesa bereganatu nahi du. Baina Marx beste iritzikoa zela derizkiot nik neuk.

(11) *Peut-on être communiste aujourd'hui?*, 47.

(12) Ik. *Le grand tournant du socialisme*, 284-286.

Dena dela, ateismoa eta iraultza garbi bereiztu ondoren, oraindik ateo eta materialistatzat ezagutzen du bere burua (13).

Hurrengo urtean atera zuen liburuan (*L'Alternative*) gehiago sakondu du gai hau (14).

Erlijioa, kristautasuna, opio ahal da?

Zuzenean problemari heldu ordez, apropos erantzun horri darion ondorioaren eboluzioa emango dugu. Ondorioetatik erraz uler bait daiteke printzipioa.

Erljioa beti opio balitz, iraultza egiteko, hau da, historiaren orduari dagokion politika egiteko, eta erabat konprometatzeko, beharrezko litzateke ateo eta materialista izatea; fedea errealitatea benetakotasun osoz hartzea eragotziko luke eta.

Erljioa ez da opio, beraz? Fedea *nola* bizitzen den, da kontua. Ez dago erlijioaren esentzia metafisikorik, non-nahi eta betirako balioko lukeen erlijio-mueta bat. Marxek metafisika-mailan ez baino kondaira-mailan aztertu eta epaitzen du erlijioa.

Ezin genezake erlijioa opio den ala ez esan, une bakoitzean betetzen duen funtzioa nolakoa den aztertu arte. Erljioa opio da beste haruntzagoko etorkizun absolutu horrek, hemengo borrokaren erantzukizuna leporatzeko kemena kentzen badigu; opio da, Jainkoa gure jakinduriaren hutsuneak betetzeko tresna (*Deus ex machina*) bihurtzen badugu, Jainkoa gizonaren pentsamendu eta ekintzaren «erdian» ez eta «muga-ertzetan» ezartzen bada; opio da, Absolutuak, bizitzako ekintza kreatorikaren ordez, metafisika-tan-kerak hartzen badu; opio da, gizartearen giza-mailen espilu denean (15).

Baina, erlijioa, fedea, Nazaretoko Jesusen «etenduraren» luzapena balitz, orduan ez litzateke opio, munduaren aldakuntzaren legamia baino. Horrelako fedeari erasotzea, erreboluzioaren aurka lan egitea da (16). Horregatik, aitortu beharra dago: ez, kristaua, fededun izan arren, erreboluziogile izan daitekeela; baizik, fede horri *esker* hain zuzen, izan daitekeela hori.

(13) Ik. *Reconquête de l'espoir*, 120-121.

(14) Ik. 92-127 or.

(15) Ik. *Reconquête de l'espoir*, 112-117.

(16) Ik. *L'Alternative*, 114.

Labur bederen kritikatu beharra dago hau. Garaudy-ren erantzunari ihesbide derizkiot. Erlijioa bere muinean (gizonaren beste dimentsio guztiak bezala, historiaren mugikortasunean kontsideraturik) alienazio den ala ez, da problema. Garaudy-k ordea, erlijioak joka dezakeen funtzionaltasuna jartzen du kriterio erabakitzaile bezala. Gisa hortan ez da hauzia azaletik baino ukitzen. Soziologiaren mailan bakarrik. Halere —eta arrazoï osoa du hemen— erlijioa ez dela «berez» alienazio eta opio pentsatzen bada, hori praxian behar da egiztatu. Kriterio zuzenak teoriaren eta praxiaren dialektikaz osaturikoa behar luke izan.

Printzipio-maila utziaz, Garaudy-k ez du azterketa sakonik egin.

Lehenengo idazkietan, Eliza atzera begira eta injustizia guztien sostengu bezala aurkezten du. Esklabismoa, feudalismoa eta kapitalismoa bedeinkatu ditu. Gerora bi haro bereiztu ditu: Konstantino Elizan sartu artekoa, eta gezortikoa (Kondairaren horrelako erdibiketek —marxismoak aurre-historiaren eta historiaren artean egiten duenaren kontraespilu noski— *western* filmetako «zintzo» ta «gaiztoen» arteko banaketa bururatzen didate. Manikeismoa). Baina tradizio atzerakoï horren inguruan, gutiengo iraultzaile baten aztarnak ere ikus daitezke: Joachim de Fiore, Juan Hus, Thomas Münzer, etab. (Elizak atez kanpo utzi dituenak bakarrik ote?).

Ez dut uste puntu hontan gehiago gelditzerik merezi duenik. Egia handi asko, eta ximplekeria ugari aurkituko genuke, noski (17).

f) Ateismo metodologikoa

Kristauok, guretar ez diren pentsalarien aurrez-aurre jartzen garenean, hauen ateismoari buztana non ikusiko ibili ohi gara. Alde batetik arrazoizkoa ere bada. Jainkorik gabe ezin daiteke erlijiorik finkatu eta. Baina besterik da Absolutua zer den ondo baino hobeto ezagutuko bagenu bezala mintzatzea. Ez gara konturatzen Jainkoa zer den ez dakigula; honi buruzko mintzaira, gizonen moduan egiten dela, hots: Absolutuaren muina egokitasun osoz adierazi ezin dezaketentz.

(17) Ik. *De l'anathème au dialogue*, 92-121.

Ateoarentzat, berriz, ateismoa ez da bere pentsamenduaren ablagune izaten, zuzenki behintzat. Marxismoarekin horixe gertatzen da ene ustez.

Garaudy-k hauxe bera dio. Marxistek Jainkoa ukatzen duen mundu-ikuskerara bat moldatu badute, gizona baieztatzen dutelako da. Gizona bere osotasunera eramateko borrokaren logikak ukamen hortara darama marxismoa, erlijioak ematen dituen askabideak gizonaren esijentziei erantzun taxuzkorik ematen ez dietenean; injustiziaren azpian dagoenari konformitatea hotsegliten dionean etab (18).

Marxek ez zuen batere maite ateismo hitza, negatibua delako; Jainkoaren ukapena bakarrik ipintzen du begi aurrean, gizonaren baieztatzea adierazi gabe. Ateismoaren positibutasuna deitzen dio Garaudy-k honi.

Azkeneko bi liburuetan Marxen ateismoari *metodologiazkoa* deritza Garaudy-k (19). Ez da metafisikazkoa. Gure gizatasunaren zuloak betetzen dituen Jainkoa (*Le Dieu des trous*) ukatzen da, gizonarentzat oztopo den Jainkoa. Mundua esplikatzeko hipotesi bezala erabiltzen den Jainkoa.

Zergatik da metodologiazkoa? Arrazoi hau ematen du: Zientziak ez du eta ezin dezake ipini materialismo eta ateismoaren problema metafisikazkorik; hauek ez dira zientziari dagozkion arazoak. Eta marxismoak zientzia nahi badu izan, ezin dezake puntu horietan bere burua deklara. Berea duen mailatik ertengo litzateke eta. Ateismorik aitortzekotan ere, metodologia-arloan soilik esijituko du: hau da, fenomenu materialen adierazbide eta tarteko indar izkutu litzatekeen Jainkotxo guztien ukapena. Zientziaren ezinaren erremedio den Jainko hipotesia baztertzen da.

Benetako fededunen Jainkoaren ederra zaintzeko biderik egokiena ez ahal da gero ateismo metodologiazko hau?— dio Garaudy-k.

Nire iritzian hau ez da Marxen marxismoa, Garaudy-rena baizik. Badago Marxgan ateismo metodologiazkorik; baina gehiago ere bai. Munduaren eta gizonaren ikuskeran, Jainkoaren ukapena gauza argia da Marxen izkribuetan. Edo Garaudy-k marxismoari filosofia-maila ukatzen ote dio? Ez dut uste. Marxismoa ez da *méthodologie de l'initiative historique* bakarrik; gizonari buzurko pentsakera ere bada.

(18) Ik. *Marxistes et chrétiens. Entretiens de Salzbourg*, 89. Ikus, baita, *Karl Marx, Seghera* 1965, 121; eta *Marxisme du XXème. siècle*, 150-152.

(19) Ik. *Reconquête de l'espoir*, 124. Ikus, baita, *L'Alternative*, 115.

Maila bateko egia (zientzia) bestekoaren frogantzarik ezin dela izan esan nahi balitz, konforme. Baina marxismoaren maila bat bakarrik (zientziari dagokiona agian) ametitzen bada, orduan marxismoak egundaino hartu duen jipoirik bikainena emango genioke; eta marxismoaren tesietan garbiketa izugarria egin beharra legoke.

Interesgarria derizkiot bereizketa honi. Birrikuste edo «rebisio» hau bide bat litzateke marxismoak bizirik iraun dezan. Baina Marxen marxismoa ote? Marxengandik oso urruti egongo ginatekeela aitortu behar...

4. Garaudy ateo eta kristau?

Gure filosofo marxista honek erlijioaren inguruko beste zenbait gairi buruz (esperantza, heriotza eta honen «esanahi pegagogikoa», moralak etab.) esanikoak ere jakingarri dira oso.

Politika-ekintzan kristauak eta marxistek ukan ditzaketen harremani buruz ere Garaudy asko mintzatu izan da; Alderdi barruan kristauak eduki dezaketen toki eta aginteaz, etab.

Ez gara hortaz mintzatu. Orain artekoarekin Garaudy-k bere baitan, eta bereziki erlijio-arazo hontan, ukan duen eboluzioaren puntu nagusiak azaldu ditudalakoan nago.

Orain, *L'Alternative* azken liburua argitaratuz gero eztabaidatu den haizari lotuko natzaio. Garaudy-k berak esan dituenak esan: zer da bera pertsonalki? Ateo ala kristau? Ateo eta kristau. Kristau? Ez da gure asmoa erantzun biribilik ematea.

Fedea ez dela opio, iraultzaren aurkako, ateismo-iraultzaren arteko loturarik ez dagoela alegia, eta marxismoaren ateismoa metodologiazkoa dela finkatu ondoren, atotzat jotzen zuen bere burua Garaudy-k.

Honek ez du esan nahi materialista eta ateo izateari (nerau naitzen bezalaxe) utzi diogunik... [20].

1971ko urtarrilan idatzitakoa da hau. Hauxe bera aitortzen zion Sergio Zavoli-ri, 1972ko apirilean azaldu zen liburuan (21). Apirilean argitaratua delarik, hilabete batzuk lehenagokoa deritzat aitormen horri. Dena den, *L'Alternative* lantzen hasi aurretikoa.

Alderdi komunistan sartu (1933) eta urte batzutura fedea galduz geroztik, aipatu dugun liburua idatzi arteino beti ateo deklaratu du bere burua. 1972ko martxokoa den liburu hortan, kristau aitortzen da. Hona hemen zer dioen:

Iraulketak izugarria da, gizonaren bizitzan, hainbat urtetan ateismoa aitortu ondoren, bere baitan daraman eta beharbada sekular eraman gabe utzi ez duen kristauaz konturatzea. Eta esperantza honen erantzukizuna onartzea (22).

Zer dela eta biragune hori? Kristaua irautzagile izan daitekeela aspalditik esaten zuen. Orain idoro duena zera da: militante baten ekintzaren memento bat, dimentsio bat, kristau fedea dela hain zuzen. Militante erreboluziogilearen jokabidearen bihotza fedea da. Edozein ekintzaren iturburua fedea da. Esperantza. Zientziak esplikatatu eta arrazoitu ezin duen esperantza bat. Bizitzaren gauzarik ederrenak (emakume batenganako amodioa, artea etab.) zientziak esplikatzen ez dituen bezala, ekintza militantea ere ezin du esplikatatu.

Kristau fedea da, ba, norbera konturatzen ez bada ere, iraultzaren oinarri.

Nire bizitza osoan kristau ote naizen galdetu diot neure buruari. Berrogei urtetan ezetz erantzun dut. Problema gaizki ezarria zegoelako: fedea militante-bizitzarekin uztartu ezina balitz bezala. Gaugerero, zihur nago gauza batbera direla. Eta zihur nago, nire militante-esperantzak fede hori gabe oinarririk [fondement] ez duela.

Oraindik baletz erantzuteko zalantzatan banago, beste arrazoi batzuegatik da: hain indar zartaerazlea [explosive] deritzat horrelako fedeari, non harropuzkeri bait litzateke, ekintza erreboluziogile batez egiztatu aurretik, badudala uste izatea. Egiztatze hau bizitza baten azkenean baino ezin daiteke etor, ez bizitzaren erdian, guri dagokigun kreazioaren zatia osoki bete aurretik (23).

(21) «Personalmente, sono ateo e materialista». Ik. SERGIO ZAVOLI, *In nome del figlio*, SEI, Torino 1972, 284.

(22) «C'est un bouleversement redoutable, dans la vie d'un homme, après avoir professé l'athéisme pendant tant d'années, de découvrir le chrétien que l'on porte en soi et que l'on n'a peut-être jamais cessé de porrer. Et d'accepter la responsabilité de cette espérance». Ik. *L'Alternative*, 245.

(23) O. c., 126.

Hemen ateismoa eta kristautasunaren arteko beste aukerarik ez dagoela dirudi. *L'Alternative* liburuan eta geroztiko ikusi ditudan interview-etan, ez du ateo denik esaten. Ez denik ere ez. Bere kristautasuna aitortzen du sollik. Ez du onartzen ez opio-erlijiorik, ez ateismo positibistarik. Eta kristautasunaren kontrako hautapen bakar bezala ateismoa azaltzen duenez gero, oker ote geundeke, Garaudy-k bere burua kristau, eta ez ateo, ikusten duela erabakiko bagenu?

Hau Garaudy-k bere buruaz pentsatzen duena.

Aitortza hau jaso ondoren, kristau izatea zer den ondo omen dakiten epaile zorrotzen batzuk, Garaudy-k kredoa esaten ote duen miatzen-edo hasiko dira noski. Eginkizun bidezkoa denik ez dut ukatuko... Inork bere burua kristau ezagutzen badu, hitz horrekin ze arraio ulertzen duen aztertu behar da, hitzari bere balioa eman nahi bazaio. Nominalismoak ez du sekula gauza onik ekarri. Eginkizun honi norbaitek ekin nahi balio, sakonetik hel diezaiola. Ez du erantzun erraz eta erabatekorik aurkituko eta. Nik behintzat ez dion ekingo lan horri...

5. Bukatzeko

Garaudy-ren lanak Irakurri ondoren bat-batean bururatzten zaldana da zerau: hitzek nonbait sakela handia dutela. Garaudy stalinista, Alderdi barruan burueneko inkisidore izan dena, eta Alderditik bota dutena, oso ezberdinak dira agian. Baina eskema bera eta printzipio berberak darabilzkiten biok. Garaudy stalinistak ere esaten zuen basia-gainegituraren arteko determinismoa dialektikazkoa dela, ez mekanikazkoa. Egun, horixe dio oraindik. Baina ondorio zeharo ezberdinak atera ditu. Desberdintasun hau ez pentsa, gero, marxismoaren atal bati dagozkion puntuetan bakarrik ikusten denik; marxismo dotrinaren ikuskera osoa ukitzen du: antropologia, dialektika, proletargoa, sozialismoa, kultura, etab.

Zer dela eta eboluzio izugarri hau? Nire ustez, gehienbat, gertakizunei kolore bateko edo besteko printzipioei baino garrantzi handiagoa ezagutzen drelako. Stalinismoaren astakeriak eta diktadura (gizadiak ezagutu duen dik-

tadurarik handienetakoa, deitzen dio), zenbait frantziar kristauren jokabide aurrerakoa, Pragako udaberria eta errusiar tankeen eraso; Pariseko maiatza, eta mundu guztiko gazteriaren egonezina, zibernetika aroareen hasera etab. Bere liburuetan beti begitan dituen gertaerak dira hauek. Printzipioek makur-tu beharra ukan dute.

Garaudy-k marxistatzat daduka bere burua. Halere, beldur naiz ezken bolada hontan ematen dituen adierazpenak, marxismoaren eskeman sar ote daitezkeen. Lenin eta Marx kanonizatu, eta geroztikoak errudun bihurtu, apologetika merkea da. Hitzek sakela zabalagoa behar ote?

Badago argitasunaren behar franko. *Ni marxista naiz* eta beste horrelako gauza borobilak esaten direnean, ba ote dakite zer esan nahi duten? Gure artean ere argitasuna sobera ote dabil? Beste ertzetik dabiltenak beste hainbeste.

Nire ustez, oraingo Garaudy-k ez du determinismo kutsurik. Alde ederra dago Garaudy-renaren eta beste zenbait marxistaren determinismo dialektikoaren artean. Batzuek, beren zientziatzko materialismo horren bidez kineiela ere asma ditzaketela bait dirudi...!

Dogmakeria beti da indartsu. Bada stalinismo zuririk, klerikalismo gorri-rik baden bezala. Antidoto bakarra: gizonaren malla eta dimentsioak bereziki, ez zatitu, dialektika jator batek eskatzen duenez. Kultura, erlijioa, politika, sozial arloa, zientzia, literatura, hizkuntza etc. denak nahasten badira, stalinismoan —gorrian ala zurian ez zaio axolarik— amilduko gara.

Garaudy ezertan gorestekotan, dogmakeria baztertzen eman dituen pausoengatik mereziko luke. Asko kostatako urratsak. Ordaindu ere, bere laruz ondotxo ordaindu du.

Ez du oraindik bere bidea burutu. Zerbalten bila doa. Zer eskalniko hurren?

Eraskina: «L'homme de Nazaret»

Environ sous le règne de Tibère, nul ne sait exactement où ni quand un personnage dont on ignore le nom a ouvert une brèche à l'horizon des hommes.

Ce n'était sans doute ni un philosophe ni un tribun, mais il a dû vivre de telle manière que toute sa vie signifiait: chacun de nous peut, à chaque instant, commencer un nouvel avenir.

Des dizaines, des centaines peut-être, de conteurs populaires ont chanté cette bonne nouvelle. Nous en connaissons trois ou quatre.

Le choc qu'ils avaient reçu, ils l'ont exprimé avec les images des simples gens, des humiliés, des offensés, des meurtris, quand ils rêvent que tout est devenu possible: l'aveugle qui se met à voir, le paralytique à marcher, les affamés du désert qui reçoivent du pain, la prostituée en qui se réveille une femme, cet enfant mort qui recommence à vivre.

Pour crier jusqu'au bout la bonne nouvelle, il fallait que lui-même par sa résurrection, annonce que toutes les limites, la limite suprême: la mort même a été vaincue.

Tel ou tel érudit peut contester chaque fait de cette existence, mais cela ne change rien à cette certitude qui change la vie. Un brasier a été allumé. Il prouve l'étincelle ou la flambée première qui lui a donné naissance.

Ce brasier ce fut d'abord une levée de gueux, sans quoi, de Néron à Dioclétien, «l'establishement» ne les aurait pas frappés si fort.

Chez cet homme, l'amour devait être militant, subversif, sans quoi, lui le premier n'aurait pas été crucifié.

Toutes les sagesses, jusque-là, méditaient sur le destin, sur la nécessité confondue avec la raison. Il a montré leur folie. Lui le contraire du destin. Lui, la liberté, la création, la vie. Lui qui a défatalisé l'histoire.

Il accomplissait les promesses des héros et des martyrs du grand éveil de la liberté. Pas seulement les espérances d'Ésaïe ou les colères d'Ezéchiel. Prométhée était désenchaîné, Antigone désemmurée. Ces chaînes et ces murs, images mythiques du destin, tombaient devant lui en poussière. Tous les dieux étaient morts et l'homme commençait.

C'était comme une nouvelle naissance de l'homme.

Je regarde cette croix, qui en est le symbole, et je rêve à tous ceux qui ont élargi la brèche: de Jean de la Croix qui nous apprend, à force de

n'avoir rien, à découvrir le tout, à Karl Marx qui nous a montré comment on peut changer le monde, à Van Gogh, et à tous ceux qui nous ont fait prendre conscience que l'homme est trop grand pour se suffire à lui-même.

Vous, les recéleurs de la grande espérance que nous a volée Constantin, gens d'église, rendez-Le nous! Sa vie et sa mort sont à nous aussi, à tous ceux pour qui elle a un sens. A nous qui avons appris de lui que l'homme est créé créateur.

Pouvoir de créer, attribut divin de l'homme, elle est là, mon hostie, de présence réelle chaque fois que quelque chose de neuf est en train de naître pour agrandir la forme humaine, dans le plus fol amour ou dans la découverte scientifique, dans le poème ou la révolution.

Le 10 octobre 1969 (24).

Bibliografia

Garaudy-k erlijio-gaia non erabili duen jarriko dut hemen. Artikulurik ez dut aipatuko; han eta emen baditu sintesi politak.

Le communisme et la morale, Editions Sociales 1945, 7-26, 111-117.

L'Eglise, le communisme et les chrétiens, Editions Sociales 1949.

La Liberté, Editions Sociales 1955, 24-30, 70-80.

Perspectives de l'homme, PUF, (1e éd. 1959), 4e éd. 1969, 123-218.

De l'anathème au dialogue, Plon 1965.

Marxisme du XXe siècle, Collection de poche 10/18 1966, 149-235.

Peut-on être communiste aujourd'hui?, Grasset 1968, 357-388.

Pour un modèle français du socialisme, Gallimard 1968, 356-379.

Reconquête de l'espoir, Grasset 1971, 105-146.

L'Alternative, Laffont 1972, 92-127.

Erroman, 1973ko Urtarrila.